

Programrapport 2018 –

SAMANSVAR/Ansvarlig innovasjon og bedriftenes samfunnsansvar

Sammendrag

SAMANSVAR har hovedfokus på samfunnsansvar og transformativ forsknings- og innovasjonspolitik i møtet med de store samfunnsutfordringene, og omstillingene Norge står overfor. Programmet vektlegger i denne sammenhengen Responsible Research and Innovation (RRI) og bedriftenes samfunnsansvar (CSR, Corporate Social Responsibility). Ambisjonen er å utvikle RRI- og CSR-piloter for læring på tvers av sektorer og disipliner. Programmet hadde i 2018 sju forskerprosjekter som resultat av en fellesutlysning med IKTPLUSS. Programmet startet i 2018 også to prosjekter sammen med Transport 2025. Prosjektene omhandler ansvarlig forskning og innovasjon knyttet til digitaliseringen av transportsektoren. Grunnet budsjettvekst kunne programmet høsten 2018 for første gang gjøre en større selvstendig utlysning av midler. Siktemålet for utlysningen er å etablere et lærings- og utviklingsnettverk for RRI og CSR.

Samfunnseffektene av programmet må ses i forhold til at finansieringen er forholdsvis begrenset. En viktig oppgave er imidlertid nettopp å bidra til å transformere forsknings- og innovasjonssystemet i møtet med samfunnsutfordringene. Programmet er en spydspiss i det norske arbeidet med RRI med effekter i forskningsmiljøene, i Forskningsrådet selv og blant øvrige aktører i forsknings- og innovasjonssystemet. Programmet bidrar til økt mengde prosjekter med vekt på RRI forstått som en lærings- og endringsprosess innenfor ulike tema- og teknologiområder, og økt kunnskap og bevisstgjøring om RRI blant institusjoner i FoUI-systemet. Programmet bidrar også til økt kapasitet gjennom rekruttering av PhD-er og postdoktorer med RRI-kompetanse. Rundt halvparten av stipendiatene og prosjektlederne er kvinner.

Internasjonal forankring er en grunnpilar for SAMANSVAR. Prosjektene som finansieres har stor grad av internasjonalt samarbeid. Programmet medvirker til at Forskningsrådet deltar i et internasjonalt konsortium for utvikling av omstillingspolitikk; *Transformative Innovation Policy Consortium* (TIPC). Blant de øvrige deltakerne i konsortiet er Science Policy Research Unit (SPRU, University of Sussex), VINNOVA og Business Finland. I konsortiet utvikles et 5-årig program med vekt på policy-eksperimentering, formativ følgeevalueringsmetodikk, og utvikling av kursmoduler. I Horisont 2020-prosjektet "RRI-Practice" inngår Forskningsrådets RRI-arbeid som case. Prosjektet har vurdert 24 forskningsutførende og -finansierende organisasjoner for å forstå hvordan disse tematiserer samfunnsansvar, hvordan de implementerer relevante policyer, og håndterer barrierer og drivkrefter i slikt arbeid. I en rapport fra prosjektet i 2018 framheves Forskningsrådet som en foregangsinstitusjon når det gjelder utvikling av læringsorienterte RRI-eksperimenter.

Programmets overordnede mål og formål

Hovedmålet for SAMANSVAR er å bidra til å møte de globale samfunnsutfordringer gjennom ansvarlig teknologiutvikling og et samfunnsansvarlig næringsliv. Delmål er:

1. Bygge og styrke forskerutdanningen og rekrutteringen av unge forskere til feltene
2. Fremme transdisiplinær forskning og samproduksjon mellom forskning, innovasjon og samfunnsutvikling

3. Bidra til å utvikle Forskningsrådet som en samfunnsansvarlig aktør og styrke Rådets arbeid med å fremme samfunnsansvar i forsknings- og innovasjonssystemet

Programmet har to prioriterte forskningsområder, ansvarlig innovasjon og bedriftenes samfunnsansvar (Corporate Social Responsibility, CSR), samt en utviklingsdimensjon basert på RRI (Responsible Research and Innovation). Arbeidet med RRI i SAMANSVAR legger til grunn et samspills- og nettverksperspektiv på forholdet mellom forskning og samfunn, der ulike aktører i FoU-systemet inngår som partnere for utvikling og læring. Dette paradigmet representerer et alternativ til forståelser av forholdet mellom forskning og samfunn basert på avstand og arbeidsdeling, samt lineære innovasjonsmodeller. Hvilken grunnmodell man anser for mest adekvat har implikasjoner for hva samfunnsansvar i forskning og innovasjon innebærer. Programmet følger opp vektleggingen samfunnsansvar i Forskningsrådets hovedstrategi, og framhevingen av RRI i strategi for Innovativt næringsliv og i Bærekraftstrategien. Programmet arbeider for å utvikle RRI-piloter for læring på tvers av sektorer og disipliner i møtet med samfunnsutfordringene.

Beskrivelse og vurdering av aktivitet, måloppnåelse og planer framover

Resultater, virkninger og effekter

Prosjektporteføljen til SAMANSVAR består i hovedsak av 7 forskerprosjekter som ble startet opp i 2015/2016, basert på en fellesutlysning og påfølgende samfinansiering med IKTPLUSS. Den totale bevilgningsrammen til prosjektene er 102 mill. kroner. Programmet lyste i 2017 ut midler i samarbeid med Transport 2025, og prosjektene startet opp i 2018. Utlysningen inviterte til prosjekter knyttet til smarte mobilitetsløsninger for næringslivet, offentlig sektor og samfunnet. På grunnlag av utlysningen finansierer SAMANSVAR sammen med Transport 2025 to prosjekter om ansvarlig forskning og innovasjon knyttet til digitaliseringen av transportsektoren. Samlet bevilgningsramme for de to prosjektene er 15 mill. kroner. SAMANSVAR hadde i 2018 også et nettverksprosjekt for ELSA-forskere i Norge, ELSA Norway.

Resultatene og effektene av SAMANSVAR må ses i forhold til størrelsen på satsingen og den fase de ulike prosjektene er i. Det har vært en positiv utvikling i antallet publikasjoner siden 2017. Prosjektene i programmet har i 2018 bidratt med 38 artikler i periodika og serier, og 35 publiserte artikler i antologier.

SAMANSVAR har imidlertid samfunnsmessige virkninger ut over resultatene i de enkelte prosjektene. Programmet er med på å løfte fram det norske arbeidet med RRI både i forskningsmiljøene, i Forskningsrådet selv og blant øvrige aktører i forsknings- og innovasjonssystemet. Programmet bidrar til økt mengde prosjekter med vekt på RRI innenfor ulike tema- og teknologiområder, økt kunnskap og bevisstgjøring om RRI blant institusjoner i FoU-systemet, og økt kapasitet gjennom bedret tilgang på PhD-er og postdoktorer med RRI-kompetanse. På noe lengre sikt vil RRI-arbeidet medføre at prosesser i FoU-systemet kjennetegnes ved å være fremadskuende, reflekssive, inkluderende og dynamiske/fleksible, med referanse til de sentrale dimensjonene i samfunnsansvarlig forskning og innovasjon slik disse beskrives i RRI-rammeverket til SAMANSVAR, BIOTEK2025, NANO2021 og IKPLUSS. Samfunnseffektene av programmet må imidlertid ses i forhold til at finansieringen er begrenset.

Grunnet budsjettøkning kunne programmet høsten 2018 for første gang gjøre en større selvstendig utlysning av midler. Det ble lyst ut i alt inntil 70 mill. kroner til etablering av et lærings- og utviklingsnettverk for bedriftenes samfunnsansvar (CSR) og RRI, bygd opp som et virtuelt senter med et nav og tilhørende prosjekter. Prosjektene skal omfatte CSR-aktiviteter i konsortier med forskere, bedrifter, frivillige organisasjoner og offentlig sektor. Institusjoner som har tilknyttede prosjekter i

satsingen vil utgjøre geografisk spredte noder. En tilsvarende nav-node-modell er benyttet i Digitalt Liv i BIOTEK2021 for å fremme RRI. Prosjektene har oppstart siste halvdel av 2019.

Tema-, fag, sektor- og næringsområder

Programmet er ikke tematisk bundet, men programplanen sier at forskningen om ansvarlig innovasjon spesielt vil knyttes opp mot de muliggjørende teknologiene bioteknologi, nanoteknologi og IKT. Forskningen om bedriftenes samfunnsansvar (CSR) skal omfatte næringslivet i sin bredde og vektlegge CSR som en integrert del av bedriftenes strategi. De 7 prosjektene som ble etablert på basis av fellesutlysningen med IKTPLUSS i 2015, er alle knyttet til IKT og ansvarlig innovasjon, og nærmer seg avslutning. Et av prosjektene omhandler RRI i innovasjonsprosesser innenfor velferdsteknologi og telemedisin. Prosjektet analyserer bl.a. utfordringer i kommersialiseringsprosessen for oppstartsbedrifter innenfor e-helse. Et annet av prosjektene utforsker muligheter og dilemmaer ved innovasjon og bruk av nye visuelle teknologier i nyhetsmediene. Prosjektet samarbeider med ulike samfunnsaktører om konstruktive, fremtidsorienterte innspill til utdanning, relevante bransjer og myndigheter. De øvrige prosjektene omhandler velferdsteknologi for personer med mild kognitiv svikt, digitalt arbeidsmarked, systembiologi, og effekter av IKT på lykke, og bruk av "crowdsourcing" for miljørelaterte beslutninger i byplanlegging. Det sistnevnte prosjektet ble avsluttet i 2018 med gode resultater. Flere av prosjektene inkluderer CSR-forskning. De to RRI-prosjektene basert på fellesutlysningen med Transport 2025 startet i 2018, og omhandler reguleringer av smart mobilitet, og digitalisering og automatisering gjennom førerløse biler. Gjennom utlysningen av RRI- og CSR-piloter i 2018 forventes programmets bredde å utvides vesentlig når det gjelder tema, sektor- og næringsområder.

Forskningskapasitet

Programmet bidrar betydelig til økt forskningskapasitet knyttet til RRI. I 2018 hadde programmet totalt 6 doktorgradsstipendiater og 7 postdoktorer. Programmet medvirker positivt til kjønnsbalanse i forskning, i og med at rundt halvparten av stipendiatene og prosjektlederne er kvinner.

Forskningskvalitet/Innovasjonsgrad

Alle prosjektene i porteføljen er forskerprosjekter som bidrar til å bygge kapasitet og kunnskap knyttet til programmets mål. Et av prosjektene fikk hovedkarakter 5 av ekspertpanelet, de øvrige fikk 6. Enkelte av prosjektene kan bidra til å utvikle innovasjoner i interaksjon med brukere og andre stakeholdere, men bedriftene som deltar har ikke ferdigstilt eller innført nye/forbedrede metoder eller teknologier i 2018. De to RRI-prosjektene som ble samfinansiert med Transport 2025 i 2018 fikk begge hovedkarakter 6 av ekspertpanelet. Begge prosjektene har interaksjon med brukere knyttet til digitalisering av transportsektoren. Trenden når det gjelder publisering er som nevnt positiv. Alle SAMANSVAR-prosjektene arbeider med transdisiplinær forskning. Humaniora har en viktig plass, ikke som disiplinforskning, men som integrert med teknologi og samfunnsvitenskap. Andelen humaniora i programmet er derfor vanskelig å tallfeste.

Internasjonalt samarbeid

Konseptet for SAMANSVAR er utviklet i dialog med framstående internasjonale forskere og policy-utviklere knyttet til fagfeltet "forskning om forskning og innovasjon". Prosjektene i porteføljen er sterkt internasjonalt forankret, og har fra 1-5 internasjonale partnere. SAMANSVAR medvirket til at Forskningsrådet i 2017 var med på å etablere et internasjonalt konsortium for utvikling av omstillingspolitikk (eller 3. generasjons innovasjonspolitik); *Transformative Innovation Policy Consortium* (TIPC). Blant deltakerne i konsortiet er Science Policy Research Unit (SPRU, University of Sussex), VINNOVA og Business Finland. Erfaringer fra konsortiet har i 2018 gitt grunnlag for utvikling av et 5-årig program. Programmet bygger på samme innovasjonspolitiske konsept som i pilotåret og er koplet til behovet for å utvikle innovasjoner som i større grad kan bidra til å løse samfunnsutford-

ringer. Diagnostikken knytter an til en av OECDs *Outlooks*, som beskriver en situasjon med sviktende tillit til offentlige institusjoner som forskningsråd og forskningsinstitusjoner, og viser til RRI som et mulig svar. Et utviklingsarbeid knyttet til læringsplattformen TIPC nå bygger, vil ha betydning for arbeidet med å fylle Forskningsrådets rolle som samfunnsaktør. I det nye arbeidsprogrammet for konsortiet står behovet for lærende, samtidige evalueringer ("formative and concurrent evaluations") knyttet til policy-eksperimenter sentralt. I tillegg er utvikling av kurs- og undervisningsopplegg vektlagt.

Forsknings- og innovasjonssystemet

En hovedoppgave for SAMANSVAR er å bidra til å utvikle forsknings- og innovasjonssystemet. I revidert Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019-2028 framheves det at RRI-prinsippene vektlegger et bredere samfunnsengasjement, og vil bidra til større åpenhet og tillit mellom forskningsmiljøer og samfunnsaktører. Langtidsplanen påpeker også at RRI er vesentlig for å få inn nye perspektiver i forskningen. RRI-arbeidet i SAMANSVAR er direkte rettet inn mot store samfunnsutfordringer, ett av hovedmålene i langtidsplanen.

Den forsknings- og innovasjonspolitiske forståelsesmodellen i SAMANSVAR legger til grunn at det er behov for transformasjon og systeminnovasjon i møtet med samfunnsutfordringene. Vi står overfor en transformasjonssvikt, og de dominerende modeller basert på markedssvikt og systemsvikt er utilstrekkelige. I arbeidet med transformasjon er det nødvendig å utvikle nye arbeidsmåter som stiller nye krav til kompetanse, ferdigheter og kapasitetsbygging i næringsliv, forskningsinstitusjoner, policyutviklere, Forskningsrådet og forskerne selv. Dette er et hovedfokus for SAMANSVAR. Samfunnsansvar er av stor betydning i de omstillingsprosessene norsk økonomi og næringslivet står i. For å lykkes framover trenger vi nye samarbeidsformer hvor myndigheter, virkemiddelapparat, bedrifter og sivilsamfunnet går sammen som partnere. Koplinger mellom ulike fagfelt, som teknologi, samfunnsvitenskap og humaniora står sentralt. Prosjektene i programmet er i høy grad relevante for bærekraft. RRI-perspektivet som ligger til grunn er rettet mot samfunnsutfordringene, og programmet tilstreber å kople CSR og ansvarlig forskning og innovasjon. I transformativ innovasjonspolitikk ligger det også en erkjennelse av at forskning og innovasjon kan være implisert i produksjon av samfunnsutfordringer gjennom "destruktiv kreasjon".

Prosjektene i SAMANSVAR bidrar til samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon (SAK) i det nasjonale RRI-arbeidet. Betydelige økonomiske ressurser konsentreres til prosjektene i programmet, utføringen av flere av prosjektene skjer i samarbeid mellom ulike forskningsinstitusjoner. Prosjektene gjennomføres ved ulike universiteter, høyskoler og institutter, men tyngdepunktet ligger blant universitetene: Universitetet i Bergen, NTNU, Universitetet i Stavanger i samarbeid med Universitetet i Tromsø, Universitetet i Oslo (TIK) i samarbeid med NUPI, OsloMet, Handelshøyskolen BI, og NILU. De to RRI-prosjektene som samfinansieres med Transport 2025 er ved Transportøkonomisk Institutt og NTNU. Den geografiske spredningen på prosjektene er god. Enkelte av prosjektene bidrar til å kople innovasjonsforskingsmiljøer til RRI.

Forskningsrådet representerer det strategiske nivået i forskningssystemet. En spesiell egenskap ved SAMANSVAR er at det i henhold til programplanen skal bidra til å utvikle Forskningsrådet som en samfunnsansvarlig aktør, og styrke vårt arbeid med å fremme samfunnsansvar i forsknings- og innovasjonssystemet. Programmet har altså en eksplisitt utviklingskomponent. For å mobilisere forskning og innovasjon i møte med de store samfunnsutfordringene kreves andre tilnærminger og arbeidsmåter enn de som har vært vanlige i forsknings- og innovasjonssystemet. RRI har stått sentralt i Forskningsrådets arbeid med ny policy for åpen forskning i 2018.

Det internasjonale RRI-arbeidet har inspirert både SAMANSVAR og de store teknologiprogrammene BIOTEK2021, NANO2021 og IKTPLUSS til et samarbeid om flere RRI-eksperimenter. Her videreutvikles RRI gjennom lærings- og utviklingsarbeid i dialog med forskningsmiljøene programmene finansierer. Eksempelvis pågår det i BIOTEK2021 et eget forskerprosjekt på RRI knyttet til den strategiske satsingen Digitalt Liv – konvergens for innovasjon.

Forskningsrådets RRI-arbeid inngår som case i Horisont 2020-prosjektet RRI-Practice. Prosjektet har som mål å støtte implementeringen av ansvarlig forskning og innovasjon i forskningsorganisasjoner. Prosjektet koordineres av OsloMet og har partnere fra 12 land, inkludert fem land utenfor Europa. Prosjektet har jobbet tett med til sammen 24 forskningsutførende og forskningsfinansierende organisasjoner for å forstå hvordan disse tematiserer ansvarlighet, hvordan de implementerer relevante policyer, og håndterer barrierer og drivkrefter i slikt arbeid. I en landstudie av Norge publisert i 2018 inngår Forskningsrådet og OsloMet. Rapporten og tilhørende policy-notat beskriver hvordan Forskningsrådet har blitt en av foregangsinstusjonene globalt når det gjelder utvikling av læringsorienterte RRI-eksperimenter. Klare policysignaler over tid og dedikert innsats har satt RRI i bevegelse i en betydelig del av norske forskningsmiljøer, ifølge rapporten.

For å styrke RRI-arbeidet i Norge framover anbefaler prosjektet å inkludere RRI i nasjonal forsknings- og innovasjonspolicy, å lage plattformer for å heve RRI-kompetanse, og å utvikle RRI som en læringsprosess. Prosjektet framhever at RRI innebærer et overordnet perspektiv på relasjonen mellom forskning, innovasjon og samfunn, og at konseptet ikke bør defineres for snevert ut fra "nøkler", slik det tematiseres i Horisont 2020. Prosjektet understreker videre betydningen av å være åpen og transparent om ulikheter i forståelser om relasjonen mellom forskning og samfunn.

Kommunikasjon og rådgivning

Inkludering av brukere/stakeholdere er sentralt både i RRI og CSR, og prosjektene i programmet har gjennomgående stor vekt på brukerinvolvering.

Lenker til annen relevant informasjon

Programplan for SAMANSVAR: <https://www.forskningsradet.no/om-forskningsradet/programmer/samansvar/>

RRI-rammeverket for BIOTEK2021, NANO2021, IKTPLUSS og SAMANSVAR: [RRI-rammeverk](#)

Transformative Innovation Policy Consortium (TIPC): <http://www.transformative-innovation-policy.net/>

RRI-practice: National Case Study Report Norway: https://www.rri-practice.eu/wp-content/uploads/2018/09/RRI-Practice_National_Case_Study_Report_NORWAY.pdf

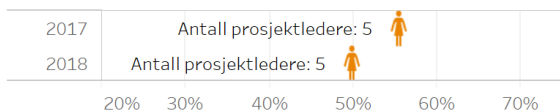
National Policy Briefs: <https://www.rri-practice.eu/wp-content/uploads/2018/12/RRI-Practice-Policy-Briefs-Deliverable-17.4.pdf>

Nøkkeltall for SAMANSVAR

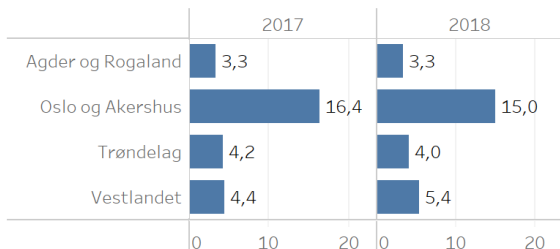
Prosjektbevilgninger (rev. budsjett)

Andel kvinnelige prosjektledere i aktive prosjekter

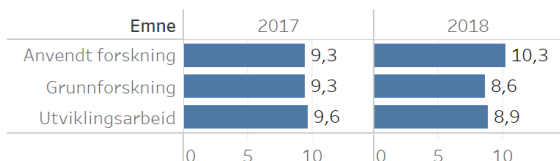
Aktive prosjekter fordelt på landsdel, mill. kroner

Aktive prosjekter fordelt på FoU-sektor, mill kroner

	2017	2018
Instituttsektor	4,0	3,8
UoH-sektor	24,3	23,9

Aktive prosjekter fordelt på forskningsart, mill. kroner

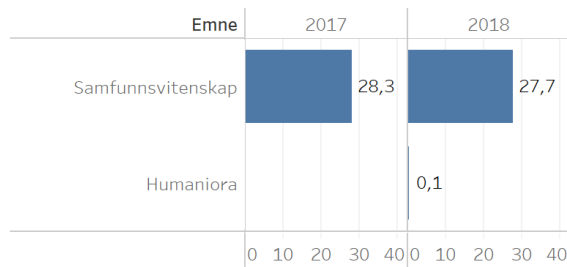

Internasjonalt samarbeid i aktive prosjekter, mill.kroner

	2017	2018
Internasjonalt prosjektsamarbeid	6,9	7,0
Mobilitet (ny fra 2011)	2,2	2,0

	2017	2018
Antall aktive prosjekter	9	10

Aktive prosjekter fordelt på fagområde, mill. kroner

Aktive prosjekter fordelt på søknadstype, mill. kroner

	2017	2018
Annent støtte	0,0	0,1
Forskerprosjekt	28,2	27,7

Antall personer og årsverk stipendiater

Kjønn	Rolle	Antall		Årsverk	
		2017	2018	2017	2018
Kvinne	Doktorgrad	3	3	3,0	3,0
	Postdoktorstipendiat	4	3	2,3	1,8
Mann	Doktorgrad	3	3	1,8	2,0
	Postdoktorstipendiat	4	4	4,0	4,0

Samarbeid i aktive prosjekter - antall relasjoner til en sektor og antall organisasjoner

FoU sektor	2017		2018	
	Antall	Ant. org	Antall	Ant. org
Helseforetak	1	1	1	1
Instituttsektor	4	5	3	3
Næringsliv	4	6	4	6
ukjent	1	2	1	2
UoH-sektor	3	6	4	7
Utlandet	8	23	8	23
Øvrige	1	1	2	2

Nøkkeltall for SAMANSVAR

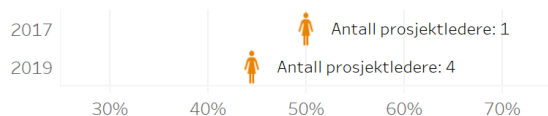
Antall utlysninger

	2017	2018	2019
Løpende utl..		1	
Utlysning m..	1		2
Antall søknader	2	2	9

FoU-inntekter

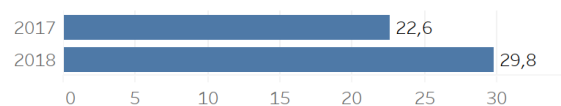
	2017	2018
Kunnskapsdepartementet	0,0	-0,6
Kunnskapsdepartementet – sektorovergrep..	-9,6	-14,6
Landbruks- og matdepartementet	-1,0	-0,9
Nærings- og fiskeridepartementet	-1,0	-0,8
Totalt	-11,6	-16,9

Andel kvinnelige prosjektledere i søknader

Antall søknader med karakter 6 og 7

Disponibelt budsjett i mill kroner

Innvilgelsesprosent - utlysninger med søknadsfrist

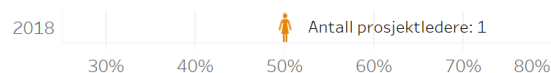
2017	62 millioner til forskning på og for digitalisering av transportsektoren	100,0%
------	--	--------

Forbruk og overføringer, mill kroner

	2017	2018
Overføringer	-9,4	-18,3
Regnskapsført beløp (mill kr)	13,2	11,5

	2018
Antall nye prosjekter	2

Andel kvinnelige prosjektledere i nye prosjekter

	2017	2018
Antall avsluttede prosjekter	1	1

Antall resultatindikatorer

		2017	2018
Faglig publisering	Publisert artikkel i periodika og serier	35	38
	Publisert artikkel i antologi	12	31
	Publiserte monografier	1	
Innovasjonsresultater	Ferdigstilte nye/forbedrede metoder/modeller/prototyper	2	
	Bedrifter som har innført nye/forbedrede metoder/teknologi	1	
	Bedrifter utenfor prosjektet som har innført nye/forbedrede metoder/modeller/teknologi		1